

a različito shvataju i odnos između tehnološkog, ekonomskog, političkog i kulturnog činioca, a razlike se ne mogu svesti na polarizaciju ekonomskih i neekonomskih činioca jer su složenije. Zbog uticaja marksizma kod Hobsbauma i Volderstina dominira ekonomski činioac, ali ima i drugačijih kombinacija prioriteta: ekonomsko-tehnološki, tehnološkokulturni, ekonomsko-politički i sl. S druge strane, antiglobalisti ističu značaj unutarsistemskog determinizma. Kod makroteorija teže je utvrditi da li ekonomske i kulturne promene utiču na političke u smislu odnosa uzroka i posledice? Zatim, da li su ove promene potpuno nezavisne ili su sami činioaci kombinacije različitih sadržaja i motiva? Da li su najposle globalno i nacionalnodržavno potpuno oprečni okviri promena?

Na poslednje pitanje lakše bi se odgovorilo da poimanje globalnog nije često neodređeno i mutno. Brodelijanci su ga doduše najuspešnije sveli na ekonomsku osnovu. Međutim, i u teoriji svetskog sistema, sa razlikovanjem periferije i centra, funkcionalno je prenaplašen kapitalistički sistem kao odlučujuća snaga svetskog društva koja ne određuje samo teritorijalnu podelu rada nego i državni sistem, pa čak i kulturne forme. Zato Šo opreznije upozorava da treba naći novu viziju promena koja sugerise široki, inkluzivni, ali i neravnomeran tok razvoja. On predlaže pojam globalna revolucija (Shaw 2000). To su izmenjeni odnosi između kulture, ekonomije, društva i države koji leže u temelju savremenih fundamentalnih promena. Globalno jeste kvalitet skriven u rasprostiranju društvenih (a ne državnih) odnosa širom sveta. Reč je o naddržavnim odnosima koji transformišu odnos vremena i prostora (Giddens), skraćuju prostor i ubrzavaju protok informacija. Dakle, na delu je supraterritorijalna dimenzija društvenih odnosa koji su u osnovi posledice tehničkih promena u mehanizmu društvenog života. Društvo se na kraju krajeva ne globalizuje zato što ljudska bića misle i delaju globalno, nego se zbog sleđenja drugih ciljeva (profita, moći, komunikacije) razvijaju veze širom sveta. Globalizacija se može shvatiti delom i kao neka vrsta nenameravane posledice i spontanog toka. Društveni odnosi postaju globalni kada su u značajnoj meri sistematski obavešteni i prožeti svešću o jedinstvenom okviru ljudskog društva širom sveta. Ova svest naravno nije nova, ali je razlika između preglobalnog i globalnog, kaže Šo, u tome što je sada ova svest predominantna nad drugim oblicima svesti. Premda formalizovana, ova odredba globalizacije ostavlja više prostora za uključivanje različitih uticaja neekonomskih procesa.

Svest o važnosti globalnog nije nikada kao od nestanka hladnog rata postala dominantna naučna paradigma u objašnjenju socijalizma. Trajnost i plodnost ovog teorijskog pristupa zavisiće od njegovog inkluzivnog kapaciteta, tj. od toga u kojoj meri je manje ili više sudbinski shvaćena globalizacija otvorena za uključivanje drugih važnih činilaca epohalne promene kao što su sukob generacija ili nova politička kultura? Najposle da li se rezolutno i definitivno može govoriti o globalizaciji i univerzalizaciji kapitalizma bez uvažavanja realnosti istočnoazijskog socijalizma? Zato je opravdanije reći da je nužni uslov sovjetskog sloma bio sudar centralizovane sovjetske ekonomije (koja je bila primorana da se otvara prema svetu) sa kapitalističkom svetskom ekonomijom u zamahu globalizacije, a da je sve to posredovano dovoljnim uslovom koji se stekao u trenutku dolaska na čelo SSSR-asnažne reformističke struje sa Gorbačovim. U svakom slučaju budućnost vanevropskog socijalizma biće najbolja provera teorija o globalizaciji i svetskom sistemu.

2. 2. Strukturne teorije srednjeg obima: spoljni i unutrašnji uzroci sloma socijalizma.